

Stenberg kyrka

Antikvarisk kontroll i samband med yttre restaureringsarbeten
Stenberg socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län, Växjö stift

Stenberga kyrka

Antikvarisk kontroll i samband med yttre restaureringsarbeten
Stenberga socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län, Växjö stift

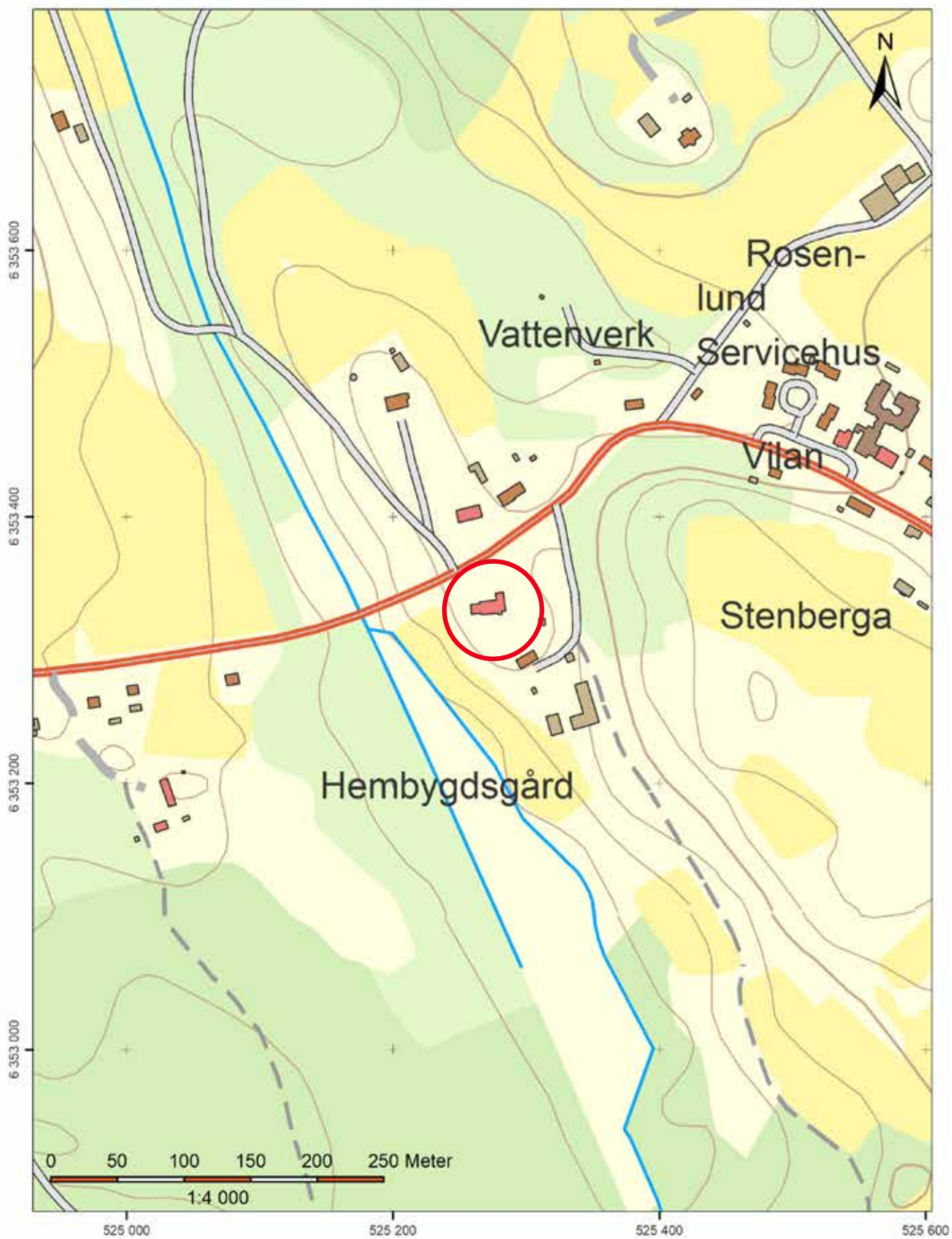
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2021

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte.....	5
Historik.....	5
Beskrivning inför åtgärder.....	6
Vidtagna åtgärder.....	7
Målning av fasad.....	7
Spåntak.....	8
Putsfasader.....	9
Sammanfattning.....	9
Utförda arbeten.....	9
Utvärdering.....	9
Antikvariska iakttagelser.....	10
Administrativa uppgifter.....	11
Referenser.....	11
Arkiv.....	11
Tryckta källor och litteratur.....	11

Bilagor

Bilaga 1. Fotobilaga.....	13–14
---------------------------	-------

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

Bäckseda-Korsberga kyrkliga samfällighet fick i december 2000 ett principitillstånd till yttre renovering samt ny elcentral i Stenberga kyrka, dnr 225-12950-00. Arbetena kom att etappindelas, elarbetena genomfördes under 2003 och redovisas i en egen rapport.

Detaljhandlingar avseenden den yttre renoveringen insändes och godkändes av länsstyrelsen våren 2004, dnr 433-4514-2004. I beslutet villkorades att läns museet skulle beredas möjlighet att lämna synpunkter på handlingarna samt lämna anvisningar under arbetets gång. Vidare utsågs Jönköpings läns museum till antikvarisk kontrollant. Läns museet lämnade ett skriftligt yttrade över handlingarna 2004-07-13 genom Britt-Marie Börjesgård och som också var kontrollant. De yttre arbetena genomfördes under sommaren och hösten 2004.

Föreliggande rapport sammanfattar vad som framkom vid arbetena.

Syfte

Arbetena var av underhållskaraktär med syfte att sätta kyrkan i gott stånd.

Syftet med den antikvariska kontrollen var att se till att länsstyrelsens beslut följes, att dokumentera de genomförda åtgärderna i allmänhet och att fånga upp eventuella kulturhistoriska iakttagelser.

Historik

Stenberga kyrka är en medeltida träkyrka, troligen uppförd på 1330-talet. Man har tidigare betraktat Stenberga kyrka som en 1600-tals kyrka men en dendrokronologisk datering ger en trolig avverkningstid för virket i takstolarna till 1332. Sakristian av sten är även den troligen medeltida.

Tornet uppfördes 1762 efter att klockstapeln brunnit ned i ett blixtnedslag. I en, av några församlingsbor utförd, genomgång av kyrkoprotokollen framgår att kyrkan spånbekläddes 1825 och några år senare beslöts att kyrkan skulle "vitstrykas". Vid en reno-

Stenberga kyrka före åtgärd.

Kyrkan från söder före åtgärd.

vering under 1950-talet ströks väggarnas spånbeklädning med en vit linoljefärg.

År 1991 utfördes yttre renoveringsarbeten då taken omlades på tornet, sakristian och korets norra takfall med tjärdoppad kluven furuspån. Kyrkans övriga takytor sågs över och tjärades. Nya luckor på lanternin och klockhus tillverkades med de gamla som förlaga samt tjärades. Vidare omputsades sakristian och delar av tornet, ett hydrauliskt kalkbruk nyttjades då, väggarna ströks sedan med kalkfärg våt.

Beskrivning inför åtgärder

Stenberga kyrka är en timrad spånbeklädd kyrka med ett torn och sakristia av sten med slätputsade fasader. Taket är täckt med tjärstruken spån, långhusets norra takfall av ek och det södra takfallet med kluven furuspån.

Kyrkan uppvisade partiella skador. Den vitmålade spånbeklädda träfasaden var delvis flagad. Det tjärade spåntaket var torrt och enstaka spån hade fallit ur. Putsfasaderna och då framförallt tornet, hade partiella skador, i första hand ner mot sockeln med färgsläpp och partier med porös puts, där de yttre putsskikten spjälkade.

Sakristian före åtgärd, en spricka noterades i putsen i det nordvästra hörnet, i övrigt var putsen i gott skick.

Takfallet före åtgärd, kyrkans norra fasad.

Tornets sydfasad före åtgärd.

Tornets sydfasad före åtgärd.

Detalj av den linoljemålade spånfasaden före åtgärd, partiellt var färgen kraftigt flagad.

Vidtagna åtgärder

Målning av fasad

De spånbeklädda fasaderna målades med linoljefärg efter att all lös och flagande färg hade skrapats bort. Handlingen föreskrev tre strykningar. Alcro linoljefärg i brytning NCS S 0502Y nyttjades.

Arbetena omfattade även målning av portar, samt tornets trädetaljer i kulör och material lika befintligt.

Delbesiktning av pågående tjärstrykning av taken. Långhustakets södra takfall åt öster.

Pågående tjärstrykning, enstaka urfallna spån noterades och åtgärdades.

Arbetena omfattade även tjärstrykning av tornluckorna samt målning av trädetaljer på tornet. Vid delbesiktningen påpekades rinningar efter tjärstrykningen.

Spåntak

Kyrkans samtliga spånklädda takytor tjärströks till god mättnad. Arbetena omfattade takfallen över långhuset, koret, sakristian, sadeltaket över norra vapenhuset, spånklädda vindskivor samt tornets och lanterninens tak. Vidare tjärströks tornluckorna. Enstaka urfallna spån på det norra takfallet byttes. Handlingen föreskrev traditionell tjära, någon materialspecifikation lämnades dock inte.

I anslutning till takarbetena kontrollerades även åskledarens montage och funktion.

Nedknackad puts på tornets nordvästra fasad.

Putsfasader

Putsen ner mot sockeln på tornets tre fasader knackades ner in till fast grund. Vidare höggs en spricka upp i sakristians nordvästra hörn. Rensade ytor rengjordes med tryckluft och vattenspolning före grundning. Utstockningen påfördes i flera påslag med hydrauliskt kalkbruk till erforderlig putstjocklek.

I läns museets yttrande inför åtgärderna daterat 2004-07-13 förordades ett låghydrauliskt bruk, då det ursprungliga bruket från 1700-talet antogs finnas bevarat i de inre påslagen. Museet föreslog att Jurakalk och våtsläck kalk skulle nyttjas, t.ex. Målarkalks Kulekalk platsblandad med Jura enligt företagets anvisning.

Avfärgning gjordes lika befintligt, med kalkfärg våt då det bara handlade om partiella åtgärder och då avfärgningen tidigare var utförd på detta sätt.

Sammanfattning

Utförda arbeten

Arbetena har omfattat:

- viss renovering och tjärstrykning av spåntak,
- ommålning av fasad,
- putslagningar på torn samt avfärgning.

Utvärdering

Slutbesiktning av de yttre arbetena genomfördes den 8 december 2004. Vid besiktningen var besiktningsman Jonne Johansson, samfällighetens representant Kjell Gunnarsson, Lars Sandstedt, från PM-fasader som var huvudentreprenör och antikvarie Britt-Marie Börjesgård närvarande, vidare deltog även kyrkvaktmästare Mårten Karlberg samt Stig Levisson från PM-fasader. En delbesiktning av taken genomfördes den 14 september av Britt-Marie Börjesgård och Kjell Gunnarsson medan ställningarna fortfarande var på plats.

Den antikvariska kontrollen genomfördes av Jönköpings länsmuseum med byggnadsantikvarie Britt-Marie Börjesgård som kontrollant. Läns museet hade löpande följt de utförda arbeten.

Vid slutbesiktningen framfördes synpunkter på putslagningarna på tornet, dels var karaktären inte helt överensstämmande med putsen i övrigt då ballasten var för grov och det var för markerade penseldrag i putsen, dels var avfärgningen något ljusare än muren i övrigt. Vidare hade inte bruket i putsningen mot sockeln på tornets norra sida karbonatiserat ordentligt. Putsarbetena godkändes därför inte och skulle göras om till våren med en efterbesiktning i anslutning till att arbetena var genomförda. Några skriftliga materialspecifikationer lämnades inte av entreprenören men i PM till besiktningsmannens utlåtande noterades att museets rekommendationer enligt separat skrivelse följts.

I övrigt fanns enbart smärre anmärkning avseende stänk av tjära på något fönster samt enstaka färgstänk på stensockeln. Vidare var en av de mindre vindskivorna på sakristian inte tjärad. Dessa anmärkningar skulle åtgärdas av entreprenören, men föranledde inte behov av ombesiktning utan arbetena bedömdes ha genomförts på ett ur antikvarisk synvinkel tillfredsställande sätt, varför de godkännes.

Vad gäller efterbesiktning av de icke godkända putsarbetena kom aldrig länsmuseet att kallas till någon efterbesiktning. Vid kontakter med besiktningsmannen meddelades att församlingen valde att inte driva frågan vidare gentemot entreprenören utan godkände för sin del arbetena vilket gjorde att frågan föll.

Antikvariska iakttagelser

I samband med att delar av putsen på tornet ner mot sockeln knackades ned framkom äldre putsskikt. Det inre putsskiktet utgjordes av ett förhållandevis fett kalkbruk med en brunaktig kulör och det var armerat med bös/nöthår. På detta fanns spår av en röd avfärgning samt ytterligare flera skikt av vita och vitgula kalkavfärgningar. Ovanpå detta låg ett hårt putsskikt samt ett tunt svart påslag, och ytterligare flera modernare putspåslag av kalkbruk med en magrare karaktär.

Äldre putsskikt framkom vid nedknackningen av skadad puts på tornets nedre del.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 255-12950-00, 433-4514-
2004
Jönköpings läns museums dnr: 509/2000
Byggherre: Bäckседа-Korsberga kyrkliga
samfällighet
Projektledare: Jonne Johansson, Byggnadsby-
rån, Vetlanda
Entreprenör: PM-fasader, Nässjö
Antikvarisk kontrollant: Britt-Marie Börjesgård
Rapportansvarig: Britt-Marie Börjesgård
Rapportgranskning: Anders Franzén
Län: Jönköpings län
Kommun: Vetlanda kommun
Socken: Stenberga socken
Fastighetsbeteckning: Stenberga stom 1:4

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museum (JLM)

Handlingar rörande Stenberga kyrka.

Antikvariskt topografiskt arkiv ATA

Handlingar rörande Stenberga kyrka, arbeten utförda 1991.

Tryckta källor och litteratur

Gullbrandsson, Robin. 2006. *Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning Stenberga kyrka*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2006:80.

Bilaga 1. Fotobilaga

Fotografier tagna i samband med slutbesiktningen den 8 december 2004.

Tornets västra fasad, den nya avfärgningen är något ljusare än omgivande ytor.

Tornets norra fasad.

Detalj putslagning.

Detalj tornets västra fasad. Ballasten i lagningsbruket är något grövre än omgivande.

Sakristian och delar av kyrkans
norra fasad.

Tornets norra fasad

Översikt från öster.

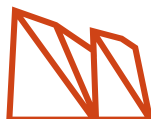

Översikt från sydost.

Översikt från söder.

År 2004 genomfördes en utvändig restaurering på Stenberga kyrka, spåntaken såg över och tjärades vidare utfördes omputsning på delar av tornet och sakristian.

Byggnadsvårdsrapport 2021:40
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM